

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Український державний університет
науки і технологій

Кафедра «Металургії чавуну і сталі»

В авторській редакції

ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї

Навчально-методичні вказівки до самостійної роботи
та індивідуальні завдання з дисципліни для студентів усіх
спеціальностей
(магістерський рівень)

ДНІПРО
2023

УДК 159.924.7

П 86

Упорядники
І. Б. Учитель, І. А. Фоменко

Електронний аналог
друкованого видання

Схвалено Групою забезпечення якості освітньої програми
«Металургійні процеси одержання та обробки металів та сплавів»
підготовки магістрів за спеціальністю 136 «Металургія»
Протокол № 2 від 14.06.2023

П 86 Психологія сім'ї : навчально-методичні вказівки до самостійної роботи та індивідуальні завдання з дисципліни для студентів усіх спеціальностей (магістерський рівень) / упоряд.: І. Б. Учитель, І. А. Фоменко ; Укр. держ. ун-т науки і технологій. – Дніпро : УДУНТ, 2023. – 50 с.

Навчально-методичні вказівки та індивідуальні завдання до вивчення дисципліни «Психологія сім'ї» призначені для використання студентами усіх спеціальностей (магістерський рівень) денної та заочної форм навчання під час самостійного засвоєння матеріалу й підготовки до лекційних і семінарських занять та контрольних заходів.

Навчально-методичні вказівки містять перелік основної й додаткової літератури, індивідуальні завдання й рекомендації до їх виконання, питання для самоконтролю та обговорення на семінарах, а також теми творчих завдань

© Учитель І. Б., Фоменко І. А., укладання, 2023

© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2023

Зміст

Характеристика дисципліни «Психологія сім'ї»	4
Структура дисципліни.....	5
Зміст дисципліни.....	7
Рекомендації до виконання індивідуальних завдань.	24
Варіанти індивідуальних завдань.	25
Рекомендована література	43
Додаток. Сім'я як соціально-психологічний феномен	45

Характеристика дисципліни «Психологія сім'ї»

Дисципліна «Психологія сім'ї» належить до вибіркових дисциплін циклу загальної підготовки, що вивчається за будь-якою освітньою (освітньо-професійною) програмою на другому (магістерському) рівні вищої освіти.

У курсі «Психологія сім'ї» розглядаються наступні питання: що становлять собою сім'я й шлюб; яку роль сім'я відіграє у суспільстві й житті окремої людини; які тенденції розвитку сім'ї у сучасному суспільстві; як гармонізувати шлюбно-сімейні взаємини й забезпечити психологічне здоров'я сім'ї.

Мета вивчення навчальної дисципліни: сформувати у студентів позитивні настанови на сімейне життя, свідому активність у будівництві гармонічних сімейних взаємин.

Завдання дисципліни: збагатити студентів знаннями про психологічні особливості сучасної сім'ї, різні аспекти сімейного життя, про батьківство як психолого-педагогічний феномен, сформувати навички культури сімейного життя.

Компетентності, формуванню яких сприяє вивчення навчальної дисципліни «Психологія сім'ї»:

- здатність аналізувати феномени, пов'язані із сімейним життям;
- здатність усвідомлювати соціально-психологічні відмінності чоловіків і жінок та враховувати їх при налагодженні стосунків із шлюбним партнером;
- здатність до розуміння психологічних особливостей, позитивних рис шлюбного партнера й досягнення з ним на цій основі гармонічних стосунків у подружньому житті;
- здатність до адаптації у сім'ї на різних стадіях сімейного життя;
- здатність до виявлення психологічних причин сімейно-шлюбних проблем та їх корекції;
- уміння ефективно долати сімейні кризи й розв'язувати сімейні конфлікти;
- здатність усвідомлювати особливості дитячої психології й вибудовувати батьківсько-дитячі відносини на гуманістичних началах;
- здатність вибудовувати доброзичливі стосунки й відносини співробітництва з представниками різних поколінь у родині.

Очікувані результати навчання, які забезпечує засвоєння дисципліни.

У результаті вивчення дисципліни «Психологія сім'ї» студент повинен **знати:**

– функції та життєвий цикл сім'ї;

- провідні тенденції у розвитку сучасної сім'ї;
- ознаки готовності до шлюбу й створення сім'ї, подружньої сумісності/несумісності;
- закономірності динаміки емоційних взаємин подружжя;
- чинники задоволеності шлюбом;
- причини психологічних проблем у сім'ї;
- форми розпаду сімейних відносин;
- типологію сімейних конфліктів та стратегії їх подолання;
- ознаки готовності до народження дитини;
- основні моделі батьківсько-дитячих взаємин;
- психологічні механізми соціалізації дитини в сім'ї;
- батьківські принципи та методи сімейного виховання.

Студент повинен уміти:

- аналізувати психолого-педагогічні ситуації з метою визначення готовності індивідів до шлюбу, виявлення проблем взаємодії у сімейному житті та порушень у сімейному вихованні;
- застосовувати ефективні техніки спілкування у сімейній комунікації;
- застосовувати стратегії профілактики сімейних конфліктів задля збереження психологічного здоров'я сім'ї.

Структура дисципліни

Денна форма навчання. Обсяг дисципліни: 4 кредити ЄКТС (120 годин): аудиторних – 32 години, із них – лекційних – 16 годин, семінарських – 16 годин; самостійна робота – 88 годин, у тому числі підготовка до аудиторних занять – 16 годин, підготовка та складання контрольних робіт – 24 години, опрацювання розділів програми, які не викладаються на лекціях (самостійне вивчення) – 48 годин. Форма семестрового контролю – диференційований залік.

Заочна форма навчання. Обсяг дисципліни: 4 кредити ЄКТС (120 годин): аудиторних – 16 годин, із них – лекційних – 8 годин, семінарських – 8 годин, самостійна робота – 104 години, у тому числі – підготовка до аудиторних занять – 8 годин, виконання та захист індивідуального завдання – 12 годин, опрацювання навчального матеріалу (самостійне вивчення) – 60 годин, підготовка та складання екзамену – 24 години.

Таблиця 1

Тематичний план навчальної дисципліни «Психологія сім'ї»

№ з/п	Назва теми	Денна форма			Заочна форма		
		Лекції	Семінари	Самостійне вивчення	Лекції	Семінари	Самостійне вивчення
		Кількість годин					
1	2	3	4	5	6	7	8
	Розділ 1. Загальні питання психології сім'ї.						
1	Сім'я як соціально-психологічний феномен.	2			2		
2	Еволюція сім'ї та шлюбу в історичному ракурсі.			6			6
3	Розвиток шлюбно-сімейних відносин в Україні.			6			3
4	Провідні тенденції у розвитку сучасної сім'ї.		2			2	
5	Життєвий цикл сім'ї.	2					3
6	Мотивація укладення шлюбу.		2				3
	Розділ 2. Шлюбно-сімейні стосунки.						
7	Психологічна готовність особистості до шлюбу й сімейного життя.	2			2		
8	Теорії вибору шлюбного партнера.			6			6
9	Сучасні моделі сім'ї.			6			3
10	Проблеми становлення й функціонування молоді сім'ї.	2					3
11	Психологія подружньої зради.		2				3
12	Розлучення як феномен шлюбного життя.		2			2	
	Розділ 3. Психологія сімейних взаємин.						
13	Фактори стабільності шлюбу й сім'ї.	2					6
14	Емоційні взаємини в шлюбі.			6			3

**Тематичний план навчальної дисципліни «Психологія сім'ї»
(продовження таблиці)**

1	2	3	4	5	6	7	8
15	Психологія подружньої сексуальності.			6			3
16	Насильство в сім'ї: причини, наслідки, психологічна допомога постраждалим.	2			2		
17	Сімейні конфлікти.		2			2	
18	Сім'я в системі родинних зв'язків.		2				3
	Розділ 4. Психологія сімейного виховання.						
19	Роль сім'ї у розвитку особистості дитини.	2			2		
20	Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин.			6			6
21	Соціалізація дитини в сім'ї.			6			3
22	Батьківські установки й стилі сімейного виховання.	2				2	
23	Повторні шлюби: проблеми подружніх та батьківсько-дитячих взаємин.		2				3
24	Психологічні проблеми виховання дітей у неповній сім'ї.		2				3
	Усього	16	16	48	8	8	60

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Загальні питання психології сім'ї

Тема 1. Сім'я як соціально-психологічний феномен

(денна й заочна форма навчання – лекція)

Основні питання

Соціально-психологічна характеристика сім'ї. Співвідношення понять «сім'я» та «шлюб». Зміст поняття «спорідненість». Функції сім'ї. Структура сім'ї та її основні структурні параметри. Типи (форми, моделі) сімей за різними основами. Подружні ролі в сім'ї.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Проаналізуйте роль сім'ї у розвитку суспільства й окремої людини.
2. Які основні функції виконує сім'я?
3. Чи існує, на вашу думку, провідна функція сім'ї? Відповідь обґрунтуйте.
4. Охарактеризуйте типи родин: а) за демографічною ознакою; б) за структурою влади; в) за розподілом ролей.
5. Розкрийте зміст понять «нуклеарна сім'я», «егалітарна сім'я», «еквалітарна сім'я».
6. Проведіть порівняльний аналіз особливостей взаємодії між членами сім'ї у традиційній та егалітарній сім'ях.
7. Які уявлення склалися в суспільстві відносно ролей (обов'язків), які мають виконувати чоловік і жінка в сім'ї?

Тема творчого завдання

Вплив гендерних стереотипів на уявлення про сімейні й професійні ролі чоловіків і жінок.

Примітка: для полегшення пошуку необхідної інформації по кожній темі у розділі «Зміст дисципліни» у квадратних дужках указані відповідні сторінки з рекомендованої літератури.

Література:

[1, с. 4–9], [2, с. 34–42], [5, с. 5–35], [6, с. 8–11, 20, 27–35], [8, с. 64–67, 75–79], [12, с. 141–162], [20, 287–290].

Тема 2. Еволюція сім'ї та шлюбу в історичному ракурсі

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Зародження та розвиток сім'ї на початкових етапах існування людства. Види шлюбно-сімейних відносин у первісному суспільстві. Звичаї ендогамії та екзогамії. Шлюбні та сімейні відносини в стародавньому світі. Історичні форми шлюбних стосунків: полігамія (полігінія, поліандрія), моногамія. Історичні зміни сім'ї й шлюбу. Національні особливості шлюбно-сімейних стосунків.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. На якому етапі розвитку людського суспільства виникли шлюб і сім'я? В яких формах вони існували? В яких напрямках відбувалася їх еволюція?

2. Розкрийте зміст понять: «ендогамія», «екзогамія», «матріархальна сім'я», «патріархальна сім'я», «полігамія», «полігінія», «поліандрія», «моногамія».

3. Наведіть приклади сучасних моделей шлюбу й сім'ї, обумовлених національними (релігійними) традиціями.

Література:

[2, с. 10–18], [3, с. 9–13], [5, с. 13–18], [6, с. 11–26].

Тема 3. Розвиток шлюбно-сімейних відносин в Україні

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Історичні умови формування шлюбно-сімейних звичаїв на українських землях. Типові родинні настанови українців. Шлюбно-вікові настанови. Характерні мотиви одруження. Народні сімейні звичаї та обряди. Кодекс цінностей українського родинного виховання. Сучасні форми шлюбно-родинних взаємин.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Яке значення надавалося сім'ї згідно з українськими народними традиціями?

2. Які вам відомі українські народні обряди, пов'язані із шлюбом та сімейними взаєминами?

3. Які українські народні традиції, пов'язані із шлюбно-сімейними взаєминами, на вашу думку, важливо зберегти для прийдешніх поколінь, а які із них становлять інтерес переважно як матеріал для дослідження української минувшини?

Література:

[2, с. 18–28], [4], [5, с. 19–22], [7, с. 9–18], [12, с. 141–162, 196–197], [15].

Тема 4. Провідні тенденції у розвитку сучасної сім'ї

(денна й заочна форма навчання – семінар)

Основні питання

Особливості розвитку сучасної сім'ї: гуманізація стосунків, егалітаризація сімейних зв'язків, підвищення ролі внутрішньосімейних регуляторів сімейних відносин. Альтернативні форми шлюбно-сімейних відносин: самотність, незареєстроване співжиття, свідомо бездітний шлюб,

відкритий шлюб, серійна моногамія, шлюби гомосексуальних пар, груповий шлюб та колективні сім'ї.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Охарактеризуйте провідні тенденції у розвитку сучасної сім'ї.
2. Чи можна стверджувати, що сучасна сім'ї перебуває у кризовому стані?

Література:

[3, с. 31–33], [5, с. 22–60], [6, с. 22–60], [9, с. 228–231], [11, с. 701–705].

Тема 5. Життєвий цикл сім'ї

(денна форма навчання – лекція, заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Основні підходи щодо періодизації етапів розвитку сім'ї: на основі урахування «історичності» сім'ї; стадій становлення сім'ї; місця дітей у сім'ї; виникнення сімейних криз. Види сімейних криз, їх ознаки та передумови виникнення. Кризи нормативні та ненормативні. Характеристика нормативних сімейних криз. Типові психологічні проблеми й завдання сім'ї на різних стадіях життєвого циклу.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Наведіть приклади різних періодизацій розвитку сімейного життя.
2. Охарактеризуйте психологічні проблеми, що виникають на кожній фазі циклу сімейного життя.
3. Чи можливий безкризовий розвиток сім'ї? Відповідь обґрунтуйте.
4. Розкрийте типові причини конфліктів членів родини на різних етапах її розвитку (молода, зріла, старіюча сім'я).

Література:

[1, с. 12–14], [2, с. 60–64], [3, с. 42–44], [5, с. 104–111], [6, с. 169–251, 288–293], [8, с. 79–82], [11, с. 705–713].

Тема 6. Мотивація укладення шлюбу

(денна форма навчання – семінар, заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Основні мотиви укладення шлюбу та їх ієрархія. Любов як мотив взяття шлюбу. Феномен любові, її види й компоненти. Особливості зародження й розвитку любовних почуттів. Відмінності у прояві любовних почуттів чоловіків

та жінок. Оптимістична й песимістична моделі любові. Зріла й незріла форми любові. Любов як основа побудови подружніх стосунків. Мотиви взяття шлюбу у дисфункціональних сім'ях.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Проведіть аналіз: яким чином шлюбна мотивація може впливати на вибір шлюбного партнера й задоволеність шлюбом.

2. Які типи шлюбних мотивів можуть призвести до сімейних проблем і розчарування у подружньому житті? Яка шлюбна мотивація може сприяти гармонізації подружніх стосунків?

3. Чому любов вважається вищим почуттям і найдосконалішим видом людських відносин?

Література:

[1, с. 17–20], [3, с. 50–51], [6, с. 132], [8, с. 53–59].

Розділ 2. Шлюбно-сімейні стосунки

Тема 7. Психологічна готовність особистості до шлюбу й сімейного життя

(денна й заочна форма навчання – лекція)

Основні питання

Структурні компоненти готовності до сімейного життя. Фізична зрілість. Етико-психологічна й соціальна готовність до сімейного життя. Сексуальна готовність. Готовність до шлюбу як фактор становлення психологічно здорової сім'ї. Поняття психологічно здорової сім'ї, її властивості й показники. Роль батьківської сім'ї та суспільства у підготовці підростаючого покоління до сімейного життя: соціальний, етичний, правовий, психологічний, естетичний, господарсько-економічний аспекти.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Охарактеризуйте особливості готовності майбутнього подружжя до шлюбу.

2. Розкрийте компоненти готовності до шлюбного життя.

3. Який зміст вкладається в поняття «психологічно здорова сім'я»? За якими показниками оцінюють психологічне здоров'я сім'ї? У чому полягає відсутність психологічного здоров'я сім'ї (її психологічне нездоров'я)?

4. Проаналізуйте особливості впливу батьківської сім'ї на готовність молоді до сімейного життя.

5. Які факти свідчать про недостатню готовність сучасної молоді до виконання подружніх і батьківських обов'язків? За якими напрямами має відбуватися спеціальна підготовка молоді до шлюбу й сімейного життя?

6. Яку роль відіграє статеве виховання підростаючого покоління в процесах підготовки молоді до шлюбу й сімейного життя? Відносно яких помилок статевого виховання застерігають батьків психологи?

Література:

[1, с. 27–30], [6, с. 72–75, 124–166], [7, с. 70–81].

Тема 8. Теорії вибору шлюбного партнера

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Розгляд питання вибору шлюбного партнера в теоріях зарубіжних авторів. Психоаналітична теорія (З. Фройд). Теорія комплементарних потреб (взаємодоповнюючих потреб) Р. Уінча. Інструментальна теорія Р. Сентерса. Стадії розвитку стосунків із майбутнім шлюбним партнером за теорією «Стимул–цінність–роль» Б. Мюрстейна. Теорія розвитку почуття любові А. Рейса («Кругова теорія любові»). Теорія «фільтра» А. Керкгоффа.

Теорії вибору шлюбного партнера вітчизняних авторів.

Література:

[2, с. 51–54], [5, с. 44–47], [6, с. 143–145], [8, с. 40–45].

Тема 9. Сучасні моделі сім'ї

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Типи сучасних сімей, особливості їх функціонування. Сучасні форми шлюбно-сімейних взаємин: шлюби сезонний, комунальний, відкритий, гостьовий, раціональний. Зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на взаємини в сім'ї. Ознаки кризи сучасної сім'ї, тенденції її розвитку.

Соціально-економічні, побутові, психологічні проблеми сучасної української сім'ї. Проблеми стабільності шлюбу. Сім'ї групи ризику.

Література:

[2, с. 23–25], [4], [5, с. 22–24], [6, с. 59–70], [9, с. 225–228], [15, с. 95-106].

Тема 10. Проблеми становлення й функціонування молодої сім'ї
(денна форма навчання – лекція, заочна форма навчання –
самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Поняття та загальна характеристика молодої сім'ї. Фактори, що впливають на успішність адаптації молодого подружжя до сімейного життя. Проблеми молодих сімей. Основні причини розлучень у молодих сім'ях. Підготовка молоді до шлюбу й сімейного життя.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Який зміст вкладається в поняття «молода сім'я»?
2. Які проблеми виникають у молодої сім'ї? Які їх причини?
3. Назвіть обставини дошлюбного періоду, які в подальшому позитивно впливають на подружні взаємини.
4. Які обставини дошлюбного періоду є негативними для подальших подружніх взаємин?
5. За якими напрямками може відбуватися спеціальна підготовка молоді до шлюбу й сімейного життя?
6. Які заходи (програми) із боку держави, соціальних інститутів можуть допомогти молодій сім'ї у питаннях матеріально-побутової й морально-психологічної адаптації до сімейного життя?

Тема творчого завдання

Вплив батьківської моделі сім'ї на модель шлюбу й сім'ї молодого подружжя.

Література:

[1, с. 23–24], [2, с. 50–54], [5, с. 49–52], [6, с. 124–251], [7, с. 104–107], [8, с. 61–73], [15 с. 95–106], [16, с. 283–290], [20, с. 238–290].

Тема 11. Психологія подружньої зради

(денна форма навчання – семінар, заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Передумови й причини подружньої зради. Різновиди подружньої невірності та її ознаки. Відмінності причин, що спонукають до зради, чоловіків та жінок. Типи особистостей, схильних до позашлюбних зв'язків. Типові особистісні реакції шлюбних партнерів у ситуації зради, їх гендерні особливості. Реакції зраженого та невірного партнера. Наслідки зради.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Назвіть основні причини подружньої зради.
2. Охарактеризуйте наслідки позашлюбних зв'язків для подружніх взаємин.
3. Чи є правомірним розподіл на фізичну та психологічну подружню зраду?
4. Чи можна вважати віртуальні позашлюбні інтимні стосунки подружньою зрадою?

Література:

[5, с. 112–120], [6, с. 313–333], [7, с. 86–89], [8, с. 119–129].

Тема 12. Розлучення як феномен шлюбного життя

(денна й заочна форма навчання – семінар)

Основні питання

Розлучення як проблема сучасного суспільства. Мотиви та причини розлучень. Фактори, що збільшують ймовірність розпаду шлюбу. Характерні причини розлучень молодого подружжя. Типові причини розлучень українських подружніх пар. Ставлення суспільства до розлучення. Стадії процесу розлучення: емоційне, фізичне, юридичне розлучення. Стратегії поведінки подружжя перед розлученням. Особливості переживання розлучення чоловіками та жінками. Адаптація до факту розпаду сім'ї та нового стилю життя. Типи взаємин розлученого подружжя. Соціальні та індивідуальні наслідки розлучень. Вплив розлучення батьків на дітей.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Чи можливий безкризовий розвиток сімейних стосунків?
2. Охарактеризуйте фактори, що руйнують шлюбно-сімейні взаємини.
3. Дайте характеристику кожної стадії розлучення.
4. Опишіть випадки, коли розлучення є прийнятним виходом із сімейної кризи.
5. Установіть причини надмірної розповсюдженості розлучень у сучасному українському суспільстві.
6. Установіть гендерні відмінності щодо переживання ситуації розлучення членами подружжя.
7. Проаналізуйте способи відновлення душевної рівноваги людини після розлучення.
8. Запропонуйте заходи щодо профілактики розлучень.

Література:

[5, с. 120–126], [6, с. 295–312], [8, с. 144–152], [11, с. 518–521].

Розділ 3. Психологія сімейних взаємин

Тема 13. Фактори стабільності шлюбу й сім'ї

(денна форма навчання – лекція, заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Поняття «стабільність шлюбу». Об'єктивні й суб'єктивні (психологічні) фактори стабільності сім'ї та шлюбу. Психологічний зміст поняття «подружня сумісність». Складові й показники подружньої сумісності. Адаптація подружжя до спільного життя. Умови успішного сімейного спілкування. Поняття «задоволеність шлюбом». Фактори задоволеності шлюбом. Компоненти психологічного благополуччя сім'ї. Сім'ї благополучні та неблагополучні.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Які фактори зумовлюють стабільність шлюбу й сім'ї?
2. Охарактеризуйте види подружньої сумісності.
3. Чи означає низький рівень подружньої сумісності приреченість шлюбу на невдачу?
4. Які умови успішного сімейного спілкування?
5. Чи завжди стабільні шлюби характеризуються високим рівнем задоволеності з боку подружжя своїми відносинами? Обґрунтуйте відповідь.
6. Охарактеризуйте щасливі й нещасливі сім'ї. Які їх ознаки?
7. Які типи неблагополучних сімей виділяють психологи? Через які обставини виникають проблеми в цих сім'ях?

Література:

[1, с. 20–30, 87–89], [2, с. 31–32, 65–72], [5, с. 67–76], [6, с. 72–75, 293–295], [7, с. 84–86], [8, с. 86–104], [9, с. 224–228], [17].

Тема 14. Емоційні взаємини в шлюбі

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Роль емоційних взаємин у формуванні шлюбної пари та встановленні гармонічних подружніх стосунків. Вплив емоційного ставлення до людини на оцінку її як особистості. Основні етапи виникнення емоційних взаємин. Механізми виникнення симпатії та атракції. Любов як основа побудови подружніх відносин. Види любові. Зародження й розвиток любові як почуття.

Вплив особистісних характеристик партнерів на розвиток подружніх стосунків. Несприятливі психологічні моменти, які призводять до руйнування стабільності емоційних відносин. Умови збереження емоційних взаємин.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Яку роль відіграють емоційні взаємини у формуванні шлюбної пари та встановленні гармонічних подружніх стосунків?
2. Що становлять собою симпатія та атракція як психологічні явища? Які механізми їх виникнення?
3. Охарактеризуйте несприятливі психологічні моменти, які призводять до руйнування стабільності емоційних відносин подружжя.
4. Які умови сприяють збереженню емоційних взаємин подружньої пари?

Література:

[5, с. 76–77], [6, с. 101–123], [8, с. 52–55], [11, с. 698–701].

Тема 15. Психологія подружньої сексуальності

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Значення сексуальної гармонії для стосунків шлюбних партнерів. Функції та динаміка подружньої сексуальності. Розуміння терміну «сексуальність»: медико-біологічний, соціокультурний, психологічний підходи. Ставлення до сексу й сексуальної поведінки в різних культурних традиціях і суспільствах. Соціокультурні стереотипи стосовно сексуальної поведінки чоловіків і жінок. Психологічні відмінності жіночої та чоловічої сексуальності та їх вплив на гетеросексуальні стосунки. Психологічна детермінація подружніх сексуальних проблем.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Яке значення має сексуальна гармонія для стосунків шлюбних партнерів? Як розглядають це питання психологи?
2. Наведіть приклади існуючих соціокультурних стереотипів стосовно сексуальної поведінки чоловіків і жінок. Яким чином, на вашу думку, існування цих стереотипів може впливати на інтимні взаємини подружжя?
3. Охарактеризуйте відомі вам особливості ставлення до сексу й сексуальної поведінки, пов'язані з різними культурними традиціями. З якими труднощами й суперечностями у сфері інтимних стосунків може зіштовхнутися подружня пара, що належить до різних культур (різних народів, релігійних спільнот)?

Література:

[5, с. 77–84], [6, с. 306–309], [7, с. 42–64].

**Тема 16. Насильство в сім'ї: причини, наслідки,
психологічна допомога постраждалим
(денна й заочна форма навчання – лекція)**

Основні питання

Зміст поняття «насильство». Класифікація видів домашнього насильства. Теорії, що пояснюють причини насильства по відношенню до дітей в сім'ї. Наслідки домашнього насильства для фізичного й психічного здоров'я дитини, її соціальної адаптації.

Природа подружнього насильства. Форми домашнього насильства по відношенню до жінок. Психологія жінки-жертви домашнього насильства. Культурно-історичні стереотипи, що перешкоджають подоланню домашнього насильства.

Соціально-правовий захист та психологічна допомога жертвам домашнього насильства. Корекційна робота з неблагополучними сім'ями.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Який зміст вкладається в поняття «насильство»?
2. Охарактеризуйте види домашнього насильства.
3. Які, на думку психологів, існують причини насильства над дітьми в сім'ї?
4. Які наслідки домашнього насильства для фізичного й психічного здоров'я дитини?
5. Як впливає сімейна ситуація, через яку дитина зазнає насильство, на її соціальну адаптацію?
6. Чи можуть причини домашнього насильства по відношенню до дитини критися в умовах життя родини та особистісних характеристиках її батьків? Обґрунтуйте відповідь.
7. В якій формі проявляється домашнє насильство по відношенню до жінок?
8. Які життєві обставини й психологічні особливості жінки можуть змушувати її миритися з домашнім насильством по відношенню до неї?
9. Охарактеризуйте культурно-історичні стереотипи, що перешкоджають подоланню домашнього насильства.
10. За якими напрямками має будуватися допомога суспільства жертвам домашнього насильства?
11. У чому має полягати корекційна робота соціальних служб із неблагополучними сім'ями?

Теми творчих завдань

1. Домашнє насильство по відношенню до людей похилого віку.

2. Насильство між сіблінгами (братами й сестрами).
3. Сімейне насильство дітей по відношенню до батьків.

Література:

[6, с. 318–381], [11, с. 521–527, 579–580], [16, с. 389–399].

Тема 17. Сімейні конфлікти

(денна й заочна форма навчання – семінар)

Основні питання

Зміст поняття «конфлікт». Види сімейних конфліктів, їх класифікації. Конфлікти конструктивні та деструктивні. Причини сімейних конфліктів та форми їх протікання. Характеристика конфліктних сімей.

Особливості подружніх конфліктів. Моделі поведінки подружжя в сімейних конфліктах. Подружні сварки й конфлікти на підставі ревнощів. Ревнощі як емоційний стан. Походження ревнощів, їх типи та характер прояву. Вплив ревнощів на фізичне й психологічне здоров'я подружжя.

Попередження сімейних конфліктів та стратегії їх розв'язання.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Надайте загальну характеристику конфліктних сімей.
2. Назвіть основні причини сімейних конфліктів.
3. Назвіть основні критерії класифікації сімейних конфліктів.
4. Опишіть форми протікання сімейних конфліктів.
5. Які способи поведінки по відношенню до шлюбного партнера можуть сприяти вирішенню подружнього конфлікту?

Теми творчих завдань

1. Батьківсько-дитячі конфлікти.
2. Конфлікти між подружжям та їх батьками.

Література:

[2, с. 77–89], [3, с. 53–56], [5, с. 94–103], [6, с. 313–333], [7, с. 89–96], [10, с. 132–150].

Тема 18. Сім'я в системі родинних зв'язків

(денна форма навчання – семінар, заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Взаєморозуміння між представниками різних поколінь у родині. Система цінностей різних поколінь та її вплив на взаємини між поколіннями в сім'ї. Відносини прабабків, їх дітей та онуків. Роль бабусь і дідусів у сім'ї.

Проблеми взаємодії подружжя з родичами (невістки та свекрухи, зятя й тещі).
Навички співробітництва в сім'ї.

Взаємовідносини між сіблінгами (братами та/або сестрами): позитивні та негативні моменти. Роль батьків у встановленні відносин союзництва між сіблінгами.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Яка роль прабатьків (бабусь й дідусів) у сім'ї по відношенню до їх дорослих дітей та онуків? Чим функції бабусь й дідусів відрізняються від батьківських?

2. Які позитивні та негативні ефекти спостерігаються у відносинах між сіблінгами? Яка роль батьків у встановленні відносин союзництва між дітьми?

3. Через які обставини (причини) найчастіше виникають ускладнення у відносинах між представниками різних поколінь в сім'ї: батьками й прабатьками, подружжям та їх родичами (свекрами й свекрухами, тестями й тещами)?

4. Які загальні поради можна надати стосовно того, як будувати позитивні відносини представникам різних поколінь в родині?

Література:

[2, с. 134–164], [3, с. 75–81], [8, с. 177–190], [11, с. 323–327, 441–445], [17, с. 157–163].

Розділ 4. Психологія сімейного виховання

Тема 19. Роль сім'ї у розвитку особистості дитини

(денна й заочна форма навчання – лекція)

Основні питання

Особливості сім'ї, що впливають на становлення особистості дитини. Вплив сімейного виховання на розвиток особистості дитини. Мета й задачі, принципи й правила сімейного виховання. Зміст сімейного виховання та методи його здійснення. Покарання та заохочення як методи психологічного й педагогічного впливу на дитину. Співвідношення понять «сімейне виховання» та «родинне виховання». Умови розвитку дитини в благополучних та неблагополучних сім'ях. Причини порушень виховного впливу сім'ї на дитину.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. У чому полягає зміст сімейного виховання та які його базові функції?

2. Яку роль у сімейному вихованні відіграють обмеження, вимоги й заборони? Які правила уведення їх у життя дитини можуть забезпечити безконфліктні взаємини між батьками й дітьми?

3. Чим може бути викликана неслухняність і погана поведінка дитини? Якої лінії поведінки по відношенню до неслухняної дитини слід дотримуватися батькам, щоб досягти позитивного виховного ефекту?

4. Чи можна добитися слухняності й моральної поведінки дітей, застосовуючи метод покарання? Які поради дають психологи відносно застосування покарання як дисциплінарної міри по відношенню до дитини?

5. За яких умов застосування заохочення може стати дієвим методом психологічного й педагогічного впливу на дитину?

6. На якому підґрунті в сім'ї виникають порушення виховного впливу на дитину?

Література:

[1, с. 32–40], [2, с. 31–32, 109–115], [5, с. 85–93], [9, с. 156–159, 223–231], [10, с. 150–180], [11, с. 287–290], [13, с. 151–302, 409–426], [15].

Тема 20. Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Теоретичні підходи до розуміння ролі й змісту батьківсько-дитячих взаємин, сформульовані різними психологічними школами. Основні положення психоаналітичної моделі сімейного виховання (З. Фройд, Е. Еріксон, Е. Фромм). Біхевіористична модель сімейного виховання Дж. Уотсон, Б. Ф. Скіннер, Р. Сірс, А. Бандура). Гуманістична модель сімейного виховання (К. Роджерс, В. Сатир, А. Фромм, Ю. Б. Гіппенрейтер).

Література

[2, с. 93–115], [3, с. 63–68], [10], [17], [18], [21], [22].

Тема 21. Соціалізація дитини в сім'ї

(денна й заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Поняття соціалізації, її фактори й стадії. Специфіка сімейної соціалізації. Фактори впливу сім'ї на соціалізацію дитини: склад сім'ї, позиція дитини в сім'ї, основні вихователі-соціалізатори. Роль батька й матері в сімейному вихованні.

Стиль родинного виховання. Роль прабатьків у соціалізації дитини. Роль сіблінгів у розвитку дитини. Вплив порядку народження дитини на її позицію в сім'ї й формування стилю життя. Особливості розвитку близнюків. Становище єдиної дитини. Особистісний, моральний та творчий потенціал сім'ї.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Яким чином емоційний зв'язок дитини з матір'ю впливає на її психосоціальний розвиток?
2. Яку роль відіграє батько у засвоєнні дитиною її статевої ролі?
3. Як впливають на психосоціальний розвиток дитини відносини між матір'ю та батьком?
4. Яка роль прабатьків (дідусів і бабусь) у соціалізації дитини, життєдіяльності сім'ї у цілому?
5. Як на думку психологів на позицію дитини в сім'ї та подальший стиль життя впливає порядок її народження по відношенню до сіблінгів (братів і сестер)? Яким чином на взаємини молодших та старших дітей впливають установки батьків стосовно їх позиції (ролі) у сім'ї?

Література

[3, с. 75–81], [8, с. 159–190], [11, с. 323–327, 441–448], [21], [22].

Тема 22. Батьківські установки й стилі сімейного виховання

(денна форма навчання – лекція, заочна форма навчання – семінар)

Основні питання

Потреба особистості в дітях; мотивація народження дітей. Батьківські установки: емоційне ставлення батьків до дитини, її сприймання й поведінка з дитиною. Психологічна характеристика стилів сімейного виховання. Стилі авторитетний, авторитарний, ліберальний, індіферентний (класифікація Г. Крайг). Типи неправильного виховання (за В. Гарбузовим). Несприятливі стилі батьківського виховання (за А. Личко, Е. Ейдеміллер). Вплив батьківського ставлення до дитини на її розвиток.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Які мотиви можуть визначати рішення людини мати дітей? Які з цих мотивів можна вважати позитивними, а які – негативними по відношенню до самої дитини?
2. Опишіть чотири стилі батьківської поведінки по відношенню до дітей за Грейс Крайг та їх вплив на психосоціальний розвиток дітей. Який із цих стилів, на вашу думку, є найбільш прийнятним, а який є небажаним? Обґрунтуйте відповідь.

3. Назвіть основні типи несприятливих стилів виховання дитини у сім'ї за Е. Ейдеміллер.

4. Через які причини може виникати неадекватне ставлення батьків до дитини?

Теми творчих завдань

1. Зовнішні й внутрішні фактори, що впливають на репродуктивні установки особистості.
2. Вплив кількості дітей в сім'ї на сімейні взаємини (сім'ї однодітні, малодітні, багатодітні).

Література:

[1, с. 32–46], [2, с. 67–115, 115–118], [5, с. 87–92], [8, с. 207–212], [10], [11, с. 441–445].

Тема 23. Повторні шлюби: проблеми подружніх та батьківсько-дитячих взаємин

(денна форма навчання – семінар, заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Статистико-демографічна ситуація щодо вступу у новий шлюб розлучених осіб. Причини самотності більшості розлучених жінок. Мотивація повторного шлюбу, його різновиди. Загальні психологічні особливості повторного шлюбу. Модель вибору шлюбного партнера у повторному шлюбі. Суперечності, що виникають у новому сімейному житті. Типові проблеми батьківсько-дитячих взаємин у повторних шлюбах. Проблеми взаємин зведених братів/сестер. Адаптація до нового шлюбу зрілих особистостей.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Охарактеризуйте різновиди повторних шлюбів.
2. Які мотиви спонукають людину до повторного одруження?
3. Надайте характеристику загальних психологічних особливостей повторного шлюбу
4. У чому полягає особливість нової моделі вибору шлюбного партнера у повторному шлюбі?
5. Чи має повторний шлюб якісь переваги порівняно з першим? Обґрунтуйте відповідь.
6. Опишіть типові причини самотності значної більшості розлучених жінок.
7. Розкрийте психологічні особливості зведених родин.

8. Які суперечності можуть завадити щасливому сімейному життю у повторному шлюбі?

9. Проаналізуйте причини виникнення проблем батьківсько-дитячих взаємин у повторних шлюбах. Через що виникають проблемні взаємини зведених братів/сестер?

Література:

[3, с. 67–68], [5, с. 126–131], [6, с. 41–43, 310–312], [8, с. 153–158], [11, с. 520–521], [17, с. 85–95].

Тема 24. Психологічні проблеми виховання дітей у неповній сім'ї

(денна форма навчання – семінар, заочна форма навчання – самостійне вивчення навчального матеріалу)

Основні питання

Психологічний стан дітей у неповній сім'ї, що виникає в наслідок розлучення батьків. Переживання й емоційні реакції на ситуацію розпаду сім'ї дітей різних вікових категорій. Вплив розлучення батьків на стан здоров'я дітей, їх шкільну успішність та рівень домагань. Психологічні труднощі дітей у неповній сім'ї. Виникнення конфліктів дітей із батьками. Порушення виховної функції у неповній сім'ї. Проблеми у вихованні дітей у сім'ях матерів-одиначок, які не перебували у шлюбі.

Питання для самоконтролю й обговорення на семінарах

1. Охарактеризуйте психологічний стан дітей, які виховуються в неповних сім'ях після розлучення батьків. Які труднощі вони переживають?

2. Як реагують на розлучення батьків діти дошкільного віку?

3. Як змінюється в умовах розпаду сім'ї поведінка підлітків, їх взаємини з батьками?

4. Як має поводитися розлучене подружжя по відношенню один до одного та до їх дитини, щоб допомогти дитині пережити складну сімейну ситуацію й відчутти себе необхідною батькам й улюбленою ними, як і раніше?

5. Опишіть ті труднощі, з якими стикаються матері-одиначки, що ніколи не перебували у шлюбі, виховуючи самостійно дитину.

Література:

[6, с. 298–299], [11, с. 516–518], [17, с. 83–85].

Рекомендації до виконання індивідуального завдання з «Психології сім'ї»

Завдання, виконане студентами, має будуватися на науковій основі. Обсяг виконаного індивідуального завдання визначається необхідністю повного розкриття питання за змістом: орієнтовно від 2–3-х до 4–5-ти сторінок). Відповіді мають бути конкретними, лаконічними.

Для перевірки надається друкований текст: формат А4, шрифт – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, відступи (поля) 20 мм, абзац – 5 знаків, міжрядковий інтервал між абзацами 1,5 (як і в тексті). Має бути оформлений титул за стандартною формою контрольної роботи (з указівкою дисципліни, номеру завдання, групи, прізвища й ініціалів студента). Наприкінці завдання необхідно розмістити перелік використаної літератури, оформлений за державним стандартом. У тексті мають бути посилання на джерела інформації (використану літературу), які надаються у квадратних дужках (номер із переліку літератури й сторінки), які розміщуються перед крапкою наприкінці речення (наприклад [2, с. 15].; [5, с. 21-25].).

До виконаної роботи необхідно додавати текст завдання.

Розподіл завдань у студентських академічних групах та інші питання щодо організації навчання узгоджуються з викладачем на установчому занятті.

Якщо студент виконує творче завдання за проблематикою курсу, то його тема й вимоги до загального змісту та структури заздалегідь узгоджуються з викладачем. Творче завдання може бути зараховано в якості залікового.

Виконане завдання студенту необхідно надати для перевірки або у паперовому вигляді, або в електронній формі (надіслати файл за указаною викладачем адресою у форматі MS Word DOCX або DOC). Перед тим як вкладати файл до електронного листа, необхідно перевірити та поіменувати його за наступною загальною схемою: дисципліна - шифр групи - прізвище та ініціал - позначення номеру завдання – дата-рік-місяць-день.doc.

Необхідно розділити перелічені елементи знаком підкреслення, а у даті – проставити дефіси. Зразок оформлення файла наступний:

[Психологія сім'ї_EK01-20_Пилипенко А_ІЗ-1_2024-04-17.docx](#) (або *.doc*)

Наведений приклад ілюструє, що роботу виконав студент із групи EK01-20 Пилипенко Антон і це індивідуальне завдання №1, дата подання роботи – 2024 рік, квітень, 17 число (пропонується дотримуватися саме такої послідовності).

Варіанти індивідуальних завдань

У завданнях у дужках позначені бали, які нараховуються за повну правильну відповідь.

Варіант № 1

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «сім'я».
2. Завершіть речення: «Шлюб – це ...».
3. Завершіть речення: «Нуклеарна сім'я становить собою ...».
4. Що означає термін «психологічне здоров'я сім'ї»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад періодизації розвитку сімейного життя (перелічіть основні етапи розвитку сім'ї).
6. Назвіть компоненти готовності до подружнього життя.
7. Які функції виконує сім'я?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які мотиви спонукають людей до укладення шлюбу?
9. Чому підготовку молоді до шлюбу й сімейного життя слід вважати актуальним питанням та у чому вона має полягати?
10. За якими показниками оцінюють психологічне здоров'я сім'ї?

Варіант № 2

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «подружня сумісність».
2. Завершіть речення: «Психологічно здоровій сім'ї притаманні такі властивості: ...».
3. Завершіть речення: «За стадією становлення розрізняють сім'ї ...».
4. Який смисл соціальні психологи вкладають у поняття «любов»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад періодизації розвитку сімейного життя (перелічіть основні етапи розвитку сім'ї).
6. У чому полягає етико-психологічна готовність особистості до шлюбу?
7. Перелічіть основні види подружньої сумісності й розкрийте їх зміст.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Проаналізуйте роль сім'ї у розвитку суспільства й окремої людини.
9. Назвіть фактори, що стабілізують сімейні відносини.
10. Через які умови усе більше чоловіків і жінок шлюбного віку вирішують жити усамітнено?

Варіант № 3

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «сім'я».
2. Завершіть речення: «Відновлювана функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «Розлучення, які відбуваються у молодіжних сім'ях, трапляються переважно через ...».
4. Який зміст психологи вкладають у поняття «егалітарна сім'я»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад періодизації розвитку сімейного життя (перелічіть основні етапи розвитку сім'ї).
6. Які мотиви спонукають людину до укладення шлюбу?
7. У чому полягає соціальна готовність особистості до шлюбу?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Охарактеризуйте психологічно благополучні та неблагополучні сім'ї.
9. Чому неформальні шлюбно-сімейні відносини одержали поширення в сучасному суспільстві?
10. Які типи сімей виділяють психологи?

Варіант № 4

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «патріархальна сім'я».
2. Завершіть речення: «Комунікативна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За тривалістю існування сім'ї розподіляються на ...».
4. Завершіть речення: «Морально-психологічний мотив укладення шлюбу полягає у ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Чи відрізняються за змістом поняття «цивільний шлюб» та «незареєстрований шлюб»?
6. Які аргументи на користь незареєстрованого співжиття наводяться прихильниками цієї форми шлюбу?

7. Які рівні психологічного здоров'я сім'ї розрізняють психологи?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які причини та наслідки розлучення?

9. Охарактеризуйте особливості сучасної сім'ї.

10. Які причини неадекватного ставлення батьків до дитини? Наведіть приклади.

Варіант № 5

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «кризова сім'я».

2. Завершіть речення: «Репродуктивна функція сім'ї полягає у ...».

3. Завершіть речення: «За наявністю батьків сім'ї розподіляються на ...».

4. Завершіть речення: «Психологічна сумісність подружньої пари передбачає ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Які основні компоненти виокремлює в любові сучасна соціальна психологія?

6. Назвіть об'єктивні фактори стабільності сім'ї.

7. У чому полягає фізична й фізіологічна готовність особистості до шлюбу?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які фактори призводять до руйнування шлюбно-сімейних взаємин?

9. Охарактеризуйте соціально-психологічні чинники вибору шлюбного партнера.

10. Які причини жорстокого поводження з дитиною в сім'ї?

Варіант № 6

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «демократична сім'я».

2. Завершіть речення: «Виховна функція сім'ї полягає у ...».

3. Завершіть речення: «За кількістю дітей сім'ї розподіляються на ...».

4. Завершіть речення: «Відкритий шлюб передбачає ...»

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Перелічіть основні причини розірвання шлюбу.

6. Назвіть внутрішні суб'єктивні (психологічні) фактори стабільності сім'ї.

7. Чи завжди стійкий шлюб є успішним? Обґрунтуйте відповідь.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які форми сімейно-шлюбних стосунків склалися в сучасному суспільстві? Які з них найбільш поширені?
9. Проаналізуйте особливості впливу батьківської сім'ї на готовність молоді до шлюбних стосунків.
10. Охарактеризуйте найпоширеніші помилки статевого виховання.

Варіант № 7

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте психологічний і педагогічний зміст поняття «заохочення».
2. Завершіть речення: «Соціально-статусна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За якістю взаємин й атмосфери в сім'ї розрізнять наступні типи сімей: ...».
4. Завершіть речення: «Нуклеарна сім'я становить собою ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Від яких особистісних якостей партнерів залежить міцність сім'ї, подружнє щастя?
6. Охарактеризуйте компоненти готовності до подружнього життя.
7. Розкрийте зміст поняття «адаптація». У чому полягають особливості подружньої адаптації?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Який узагальнений психологічний портрет людей, схильних до незареєстрованого співжиття, склався в сучасній психологічній науці в результаті сучасних досліджень?
9. Чим відрізняються традиційні та егалітарні сім'ї?
10. Які способи заохочення бажаної поведінки дітей, що використовуються батьками, вважаються ефективними, а які – неефективними?

Варіант № 8

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте психологічний зміст поняття «жорстокість».
2. Завершіть речення: «Господарсько-побутова функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За типом верховенства в сім'ї, ієрархією влади сім'ї розподіляються на ...».
4. Що означає термін «психологічне здоров'я сім'ї»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Перелічіть форми шлюбних взаємовідносин.
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання як «гіперсоціалізація».
7. Які функції виконує сім'я?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. У сучасному світі усе більше чоловіків і жінок шлюбного віку вирішують жити усамітнено. Які причини цього явища?
9. Проаналізуйте відмінності між щасливими та нещасливими сім'ями.
10. Які види жорстокого поводження з дітьми в сім'ї розрізняють психологи? Надайте їх характеристику.

Варіант № 9

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте психологічний зміст поняття «покарання».
2. Завершіть речення: «Сім'я з несприятливим психологічним кліматом характеризується ...».
3. Завершіть речення: «За характером розподілу домашніх обов'язків сім'ї розподіляються на ...».
4. Завершіть речення: «Демократичний стиль батьківського виховання характеризується ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Перелічіть основні етапи розвитку сім'ї.
6. Назвіть основні ознаки сім'ї як малої соціальної групи.
7. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання як «емоційне відторгнення».

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. За яких умов відбувається успішне сімейне спілкування?
9. Яку роль відіграють ревності у подружніх стосунках?
10. Чи доцільно у сімейній педагогіці застосовувати такий метод психологічного й педагогічного впливу як покарання? Обґрунтуйте відповідь.

Варіант № 10

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «конфлікт».
2. Завершіть речення: «Конфліктні сім'ї характеризуються ...».

3. Завершіть речення: «За характером проведення вільного часу сім'ї розподіляються на ...».
4. Завершіть речення: «Авторитарний стиль батьківського виховання характеризується. ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є несумісність цінностей партнерів.
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання як «поблажлива гіперпротекція» («кумир сім'ї»).
7. Які мотиви спонукають людей до укладення шлюбу?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Яка психологічна атмосфера панує в проблемних родинях?
9. Охарактеризуйте причини сімейних конфліктів. Які типи сімейних конфліктів розрізняють психологи?
10. Які наслідки розлучення для чоловіків та жінок?

Варіант № 11

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «стиль батьківського виховання».
2. Завершіть речення: «Проблемні сім'ї потребують допомоги у ...».
3. Завершіть речення: «Для традиційної сім'ї характерні...».
4. Завершіть речення: «Ліберальний стиль батьківського виховання характеризується ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання як «підвищена моральна відповідальність».
6. Розкрийте зміст понять «шлюб» та «сім'я». Назвіть відмінності між цими поняттями.
7. Перелічіть основні ролі в сім'ї.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Яка психологічна атмосфера є характерною для зрілих (щасливих) сімей?
9. Розкрийте зміст поняття «ревності» й охарактеризуйте їх типи.
10. Які стилі (типи) неправильного батьківського виховання розрізняють психологи?

Варіант № 12

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «авторитарна сім'я».
2. Завершіть речення: «Сім'я зі сприятливим психологічним кліматом характеризується ...».
3. Завершіть речення: «Сімейна функція соціального контролю полягає у ...».
4. Завершіть речення: «Згуртованість сім'ї проявляється у ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання як «гіпопротекція».
6. Які ролі мають виконувати чоловік та дружина в традиційній сім'ї?
7. Перелічіть стадії розлучення й надайте їх стислу характеристику.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Яка ознака нещасливих сімей можна виділити за спостереженнями психологів?
9. Чому підготовку молоді до шлюбу й сімейного життя слід вважати актуальним питанням та у чому вона має полягати?
10. Які проблеми можуть виникати у сімейній взаємодії в умовах повторного шлюбу?

Варіант № 13

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «молода сім'я».
2. Завершіть речення: «У житті сім'ї функція регулювання статевих стосунків полягає у ..» .
3. Завершіть речення: «У формуванні подружньої пари розрізняють періоди ...».
4. Завершіть речення: «Такі історичні форми шлюбу як ендогамія та екзогамія відрізняються тим, що ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання як «домінуюча гіперпротекція».
6. Завдяки яким навичкам можна уникнути сімейних сварок?
7. Назвіть дошлюбні фактори, що спонукають молодих людей укласти сімейний союз.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. За якими основами виділяють різні періодизації розвитку сімейного життя. Наведіть приклад однієї із укладених психологами періодизацій.
9. За якими показниками оцінюють психологічне здоров'я сім'ї?
10. Які наслідки розлучення подружжя для їх дітей?

Варіант № 14

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «спорідненість».
2. Завершіть речення: «Під стилем батьківського виховання розуміється ...».
3. Завершіть речення: «Функція сім'ї – це ...».
4. Завершіть речення: «Для полігамного шлюбу є характерним ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад сімейних конфліктів, джерелом яких є незадоволення потреб партнера.
6. Охарактеризуйте такий стиль (тип) батьківського виховання як «потураюча гіперпротекція».
7. Які потреби особистості задовольняються в сім'ї?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які типи сімейних конфліктів за різними основами розрізняють у психології?
9. Які чинники впливають на вибір шлюбного партнера?
10. Які психологічні умови можуть забезпечити оптимізацію стосунків батьків із дітьми, сприятливий розвиток особистості дитини?

Варіант № 15

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «шлюб».
2. Завершіть речення: «Екзистенціальна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «Розширені сім'ї складаються ...».
4. Завершіть речення: «Статеве виховання можна розглядати як ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Охарактеризуйте традиційні шлюбно-сімейні взаємини.
6. Які фактори сприяють стабілізації сімейно-шлюбних взаємин?
7. У чому полягає сексуальна готовність особистості до шлюбу?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Охарактеризуйте психологічно неблагополучні сім'ї.
9. За якими напрямками може здійснюватися підготовка молоді до шлюбу й сімейного життя?
10. Яка роль сім'ї у становленні особистості дитини?

Варіант № 16

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «поліандрія».
2. Завершіть речення: «Репродуктивна функція сім'ї полягає у...».
3. Завершіть речення: «Психологічна сумісність подружньої пари передбачає ...».
4. Завершіть речення: «Моногамна форма шлюбу виникла в історичний період ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є індивідуально-психологічні особливості членів сім'ї.
6. У чому полягає соціальна готовність особистості до шлюбу?
7. Які рівні психологічного здоров'я сім'ї розрізняють психологи?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Яких основних принципів спільного подружнього життя необхідно дотримуватися щоб уникнути багатьох помилок?
9. Яким чином ідеалізація партнера у дошлюбному періоді позначається на міжособистісному спілкуванні до шлюбу та у подружніх взаєминах?
10. Охарактеризуйте дошлюбні фактори, які зумовлюють успішність адаптації подружжя в перші роки спільного життя та міцність шлюбу.

Варіант № 17

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «полігінія».
2. Завершіть речення: «Екзистенціальна функція сім'ї полягає у...».
3. Завершіть речення: «Нуклеарна сім'я становить собою ...».
4. Завершіть речення: «Для демократичної сім'ї є характерним...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є протилежні погляди на ведення домашнього господарства й участь у цьому кожного з партнерів.
6. У чому полягає етико-психологічна готовність особистості до шлюбу?
7. Розкрийте зміст поняття «структура сім'ї». Охарактеризуйте основні структурні параметри сім'ї.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Охарактеризуйте періоди формування подружньої пари.
9. Якого значення набуває дошлюбне спілкування потенційних партнерів у питанні перевірки рішення про можливість спільного сімейного життя?
10. Яким чином взаємини з братами й сестрами впливають у подальшому на подружні стосунки людини?

Варіант № 18

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «сім'я».
2. Завершіть речення: «Репродуктивна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «Психологічна сумісність подружньої пари передбачає ...».
4. Який зміст психологи вкладають у поняття «егалітарна сім'я»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. У чому полягає соціальна готовність особистості до шлюбу?
6. Які задачі покладаються на сім'ю в процесі виховання дітей?
7. Від яких особистісних якостей партнерів залежить міцність сім'ї, подружнє щастя?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Наведіть приклад періодизації розвитку сімейного життя (перелічіть основні етапи розвитку сім'ї).
9. Які форми сімейно-шлюбних стосунків склалися в сучасному суспільстві? Які з них найбільш поширені?
10. Охарактеризуйте причини неадекватного ставлення батьків до дитини. Наведіть приклади.

Варіант № 19

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «шлюб».
2. Завершіть речення: «Виховна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За наявністю батьків сім'ї розподіляються на ...».
4. Що означає термін «психологічне здоров'я сім'ї»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Перелічіть педагогічні методи сімейного виховання.
6. Назвіть компоненти готовності до подружнього життя.
7. Яка психологічна атмосфера панує в щасливих родинах?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які типи сімей виділяють психологи?
9. Охарактеризуйте психологічно благополучні та неблагополучні сім'ї.
10. Які причини жорстокого поводження з дитиною в сім'ї?

Варіант № 20

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «подружня сумісність».
2. Завершіть речення: «Соціально-статусна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «Мета сімейного виховання полягає у ...».
4. Завершіть речення: «За кількістю дітей сім'ї розподіляються на ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. За якими педагогічними принципами має здійснюватися виховання дітей у сім'ї?
6. Які мотиви спонукають людину до укладення шлюбу?
7. Які функції, що виконує сім'я, є, на вашу думку, найголовнішими?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Проаналізуйте роль сім'ї у розвитку суспільства й окремої людини.
9. Назвіть фактори, що стабілізують сімейні відносини.
10. Які засоби заохочення бажаної поведінки дітей, що використовуються батьками, вважаються психологами й педагогами ефективними, а які – неефективними?

Варіант № 21

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «авторитарна сім'я».
2. Завершіть речення: «Комунікативна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «Сімейне виховання – це ...».
4. Що означає термін «психологічне здоров'я сім'ї»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Яких правил сімейного виховання дітей необхідно дотримуватися дорослим членам сім'ї?
6. Які потреби людини задовольняються у шлюбі?
7. Перелічіть основні види подружньої сумісності й розкрийте їх зміст.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Через які умови усе більше чоловіків і жінок шлюбного віку вирішують жити усамітнено?
9. Проаналізуйте роль сім'ї у розвитку суспільства й окремої людини.
10. Охарактеризуйте найпоширеніші помилки статевого виховання.

Варіант № 22

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «молода сім'я».
2. Завершіть речення: «Функція соціального контролю, яку виконує сім'я, полягає у ...».
3. Завершіть речення: «Інтимно-особистісний мотив укладення шлюбу полягає у...».
4. Що означає термін «нуклеарна сім'я»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Які методи сімейного виховання дітей педагоги рекомендують застосовувати батькам та іншим дорослим членам сім'ї?
6. Охарактеризуйте основні структурні параметри сім'ї.
7. Які проблеми переживає сучасна молода сім'я?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Охарактеризуйте основні тенденції розвитку альтернативних форм шлюбно-сімейних відносин.

9. Проаналізуйте характер чотирьох стилів батьківської поведінки по відношенню до дітей, які виділяє психолог Грейс Крайг. Який з цих є найбільш прийнятним, а який є небажаним? Обґрунтуйте відповідь.
10. Що може стати джерелом сімейних конфліктів?

Варіант № 23

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «авторитарна сім'я».
2. Завершіть речення: «Репродуктивна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За характером розподілу домашніх обов'язків сім'ї розподіляються на ...».
4. Завершіть речення: «Психологічна сумісність подружньої пари передбачає ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Чи відрізняються за змістом поняття «цивільний шлюб» та «незарєєстрований шлюб»?
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання дітей як «емоційне відторгнення»?
7. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є авторитарне втручання в життя молодого подружжя їх батьків.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Чим може бути викликана дисгармонія подружніх стосунків у сім'ї?
9. Чи є жагуча дошлюбна любов запорукою успішного сімейного життя? Обґрунтуйте відповідь.
10. Охарактеризуйте особливості розвитку шлюбно-сімейних взаємин на сучасному етапі розвитку суспільства.

Варіант № 24

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «демократична сім'я».
2. Завершіть речення: «Комунікативна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За типом верховенства в сім'ї, ієрархією влади сім'ї розподіляються на ...».
4. Завершіть речення: «Нуклеарна сім'я становить собою ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є протилежні погляди шлюбних партнерів щодо розподілу сімейного бюджету, внеску кожного у матеріальне забезпечення сім'ї.
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання дітей як «гіперсоціалізація»?
7. Які моделі сімей можна виділити за типом верховенства в сім'ї, ієрархією влади? Розкрийте їх особливості.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Від чого залежить швидкість і ефективність адаптації індивіда до подружнього життя?
9. Перерахуйте основні ролі подружжя в сім'ї. Чи змінюються погляди відносно розподілу традиційних сімейних ролей подружжя в суспільстві у процесі його історичного розвитку? Відповідь обґрунтуйте.
10. Охарактеризуйте психологічні особливості повторних шлюбів.

Варіант № 25

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «шлюб».
2. Завершіть речення: «Виховна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За якістю взаємин й атмосфери в сім'ї розрізнять наступні типи сімей: ...».
4. Завершіть речення: «Згуртованість сім'ї проявляється у ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Назвіть об'єктивні фактори стабільності сім'ї.
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання дітей як «кумир сім'ї».
7. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є різні погляди на методи виховання дітей.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які завдання необхідно вирішити шлюбним партнерам для успішної адаптації до сімейного життя на його початку?
9. Психологи вважають, що джерелом труднощів у сімейному житті можуть стати особистісні якості шлюбних партнерів. Наскільки виправдано таке твердження? Обґрунтуйте відповідь.

10. Які психологічні проблеми виникають у процесі виховання дітей у неповній сім'ї?

Варіант № 26

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «наси́льство».
2. Завершіть речення: «Соціально-статусна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За кількістю дітей сім'ї розподіляються на ...».
4. Завершіть речення: «Для демократичної сім'ї є характерним...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Назвіть внутрішні суб'єктивні (психологічні) фактори стабільності сім'ї.
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання дітей як «гіпопротекція»?
7. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є боротьба шлюбних партнерів за лідерство.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Охарактеризуйте методи психологічного й педагогічного впливу батьків на особистість дитини, що здійснюються в процесі сімейного виховання.
9. Чим відрізняються основні ролі подружжя в традиційній та в егалітарній сім'ї?
10. Які життєві обставини й психологічні особливості жінки можуть змушувати її миритися з домашнім насильством по відношенню до неї?

Варіант № 27

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «сім'я».
2. Завершіть речення: «Господарсько-побутова функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За наявністю батьків сім'ї розподіляються на ...».
4. Що означає термін «психологічне здоров'я сім'ї»?

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. У чому полягає фізична й фізіологічна готовність індивіда до шлюбу?
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання дітей як «домінуюча гіперпротекція»?

7. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є відсутність піклування й уваги з боку одного із членів подружжя до іншого.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Перерахуйте обставини дошлюбного періоду, які в подальшому позитивно впливають на подружні взаємини.
9. Які фактори мікро- і макро- середовища необхідно враховувати подружжю для попередження сімейних конфліктів?
10. Які типи шлюбних мотивів можуть призвести у подальшому до проблем й розчарування у подружньому житті? Яка шлюбна мотивація здатна сприяти гармонізації подружніх стосунків?

Варіант № 28

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «патріархальна сім'я».
2. Завершіть речення: «Екзистенціальна функція сім'ї полягає у ...».
3. Завершіть речення: «За тривалістю існування сім'ї розподіляються на ...».
4. Завершіть речення: «Психологічна сумісність подружньої пари передбачає ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. У чому полягає сексуальна готовність особистості до шлюбу?
6. Охарактеризуйте такий стиль батьківського виховання дітей як «підвищена моральна відповідальність»?
7. Наведіть приклад сімейного конфлікту, джерелом якого є зневажливе ставлення одного із членів подружжя до іншого, порушення почуття гідності шлюбного партнера.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Які дошлюбні фактори можуть спонукати молодих людей укладати сімейний союз?
9. Яким чином батьківська модель сім'ї впливає на модель шлюбу й сім'ї молодого подружжя?
10. Яку роль відіграють прабадьки (бабусі й дідусі) у системі сімейних взаємин?

Варіант № 29

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «ендогамія».
2. Розкрийте зміст поняття «благополучна сім'я».
3. Завершіть речення: «Соціалізація як психологічне явище становить собою ...».
4. Завершіть речення: «Відмінність родинного виховання від сімейного полягає у тому, що ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Перелічіть фактори впливу сім'ї на соціалізацію дитини.
6. Охарактеризуйте різновиди повторних шлюбів.
7. Який зміст вкладається психологами в поняття «задоволеність шлюбом»? Які чинники визначають задоволеність подружжя своїм шлюбом?

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Яку роль відіграють емоційні взаємин у формуванні шлюбної пари та встановленні гармонічних подружніх стосунків?
9. Які дошлюбні фактори (обставини) розцінюються психологами як сприятливі для укладення сімейного союзу й подальшого гармонічного спільного життя?
10. Яка роль прабадьків (дідусів і бабусь) у соціалізації дитини?

Варіант № 30

Завдання первинного рівня складності (оцінюються в 5, 5, 5, 5 балів)

1. Розкрийте зміст поняття «екзогамія».
2. Розкрийте зміст поняття «неблагополучна сім'я».
3. Завершіть речення: «Психологічний зміст поняття «симпатія» полягає у...».
4. Завершіть речення: «Під атракцією в психології розуміють ...».

Завдання другого рівня складності (оцінюються в 10, 11, 11 балів)

5. Який зміст вкладається психологами в поняття «стабільність шлюбу» та «задоволеність шлюбом»? Чи завжди стабільність шлюбу й сім'ї є запорукою задоволеності подружжя шлюбом та своїми стосунками? Обґрунтуйте відповідь.
6. Які мотиви спонукають людину до повторного одруження?

7. Наведіть приклади сучасних моделей шлюбу й сім'ї, обумовлених національними (релігійними) традиціями.

Завдання вищого рівня складності (оцінюються в 16, 16, 16 балів)

8. Охарактеризуйте симпатію та атракцію як психологічні явища. Які механізми їх виникнення та яку роль вони відіграють у формуванні взаємин майбутнього подружжя?
9. Яким чином гендерні стереотипи впливають на уявлення про сімейні та професійні ролі чоловіків і жінок?
10. Як має поводитися розлучене подружжя по відношенню один до одного та до їх дитини, щоб допомогти дитині пережити складну сімейну ситуацію й відчутти себе необхідною батькам й улюбленою ними, як і раніше?

Рекомендована література

Основна література

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій. Київ : МАУП, 2001. 96 с. – Режим доступу: <https://subject.com.ua/pdf/25.html>
2. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї : навч. посіб. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-Друк», 2010. 270 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/31525>
3. Психологія сім'ї : конспект лекцій / розроб. І. М. Ушакова. Харків : Національний університет цивільного захисту України, 2019. 90 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/11413>
4. Сім'я та сімейні відносини в Україні : сучасний стан і тенденції розвитку : монографія / Е. М. Лібанова, С. Ю. Аксьонова, В. Г. Бялковська та ін. Київ : ТОВ «Основа–Принт», 2009. 248 с.
5. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19502>
6. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21440>
7. Шиделко А. В. Етика і психологія сімейного життя : навч.-метод. посіб. (для ПТНЗ). Львів, 2009. 132 с.

Додаткова література

8. Андреева Т. В. Семейная психология : учеб. пособие. СПб. : Речь, 2004. 244 с.
9. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
10. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? Москва : ЧеРо, 2001. 240 с
11. Крайг Г. Психология развития. СПб. : Питер, 2003. 992 с.
12. Культура і побут населення України : навч. посіб. / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін. Київ : Либідь, 1991. 232 с.
13. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академія, 2004. 456 с.
14. Роджерс К. Психология супружеских отношений. Возможные альтернативы. Москва : Эксмо, 2002. 288 с.
15. Родинна педагогіка : навч.-метод. посіб. / А. А. Марушкевич, В. Г. Постовий, Т. Ф. Алексеєнко та ін. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 216 с.
16. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. С. 389–399.

17. Сатир В. Как строить себя и свою семью : пер. с англ. Москва : Гардарика-Пресс, 1992. 192 с.
18. Сатир В. Вы и ваша семья. Руководство по личностному росту. Москва : Апрель-Пресс. 2007. 288 с.
19. Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник / А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін. Київ : Либідь. 1994. 256 с,
20. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
21. Эрик Г. Эриксон. Детство и общество / пер. с англ. СПб. : Ленато, АСТ, Университетская книга. 1996. 592 с.
22. Эриксон Э. Идентичность : юность и кризис : пер с англ. Москва : Флинта : МПСИ : Прогресс. 2006. 352 с.

Сім'я як соціально-психологічний феномен

(основні поняття за темою)

Сім'я – це мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбом, батьківством та спорідненням, спільністю побуту, загальним бюджетом і взаємною моральною відповідальністю [2, с. 104].

Спорідненість – це зв'язок між людьми, зумовлений спільністю їх походження, що виникає на основі відносин шлюбу і поріднення. Розрізняють два види спорідненості: *природну*, визначену генетичною близькістю, і *соціальну*, що являє собою соціально санкціоновану систему групування соціальних відносин. На різних етапах розвитку суспільства і в різних соціальних умовах виникають системи спорідненості, котрі істотно відрізняються одна від одної [12, с. 147].

Шлюб – це історично зумовлена, санкціонована і врегульована суспільством форма стосунків між чоловіком і жінкою, що встановлює їх права й обов'язки по відношенню один до одного і до дітей [6, с. 20].

Функції сім'ї – це особливі форми життєдіяльності, пов'язані із задоволенням потреб її членів.

Найважливішими функціями сім'ї є:

- *репродуктивна* – народження дітей;
- *господарсько-побутова* – ведення домашнього господарства;
- *виховна* – сімейна соціалізація, виховання дітей;
- *екзистенціальна* (від лат. *existentia* – існування) – функція соціального й емоційного захисту членів сім'ї, задоволення потреб її членів у відчутті симпатії, поваги, визнання, емоційної підтримки;
- *відновлювальна* – підтримка здоров'я, життєвого тону, організація дозвілля й відпочинку;
- *комунікативна* – функція спілкування (зокрема, духовного спілкування, взаємного духовного збагачення), обмін інформацією;
- *соціально-статусна* – забезпечує певний соціальний статус членам сім'ї;
- *функція соціального контролю* – відповідальність членів родини за поведінку її членів у суспільстві, їхню діяльність з огляду на цінності й елементи культури, визнані у цьому суспільстві або соціальній групі;

– функцію регулювання статевих стосунків – через сім'ю впорядковуються природні статеві потреби людей, які набувають форми подружніх взаємовідносин [1, с. 6–7; 2, с. 104–105; 5, с. 38; 6, с. 76–77].

Структура сім'ї – це склад сім'ї, кількість її членів, а також сукупність їх взаємостосунків. В поняття «структура сім'ї» входять: склад сім'ї, підсистеми різних рівнів – частини сімейної системи, що виконують у її межах відносно незалежні функції (сім'я в цілому, підсистема батьків, дитяча підсистема, індивідуальні підсистеми).

Основні структурні параметри сім'ї:

1) *згуртованість сім'ї* – емоційна близькість між членами сім'ї, яка проявляється у прихильності членів сім'ї один до одного, емоційна «пов'язаність» в одне ціле;

2) *ієрархія* – характеризує стосунки домінування-підкорення, ступінь впливу одних членів сім'ї на інших;

3) *внутрішні та зовнішні межі* – використовують для аналізу взаємостосунків сім'ї із зовнішнім оточенням, а також між підсистемами всередині сім'ї (індивідами, діадами, тріадами) [5, с. 35].

Історичні форми шлюбних стосунків

Ендогамія (від грец. *endon* – усередині + *gamos* – шлюб) – за первіснообщинного ладу звичай укладання шлюбів між особами однієї суспільної групи (роду).

Екзогамія (від грец. *exo* – ззовні + *gamos* – шлюб) – за первіснообщинного ладу звичай, який забороняв шлюби між членами однієї суспільної групи (роду) і припис шлюбного спілкування за межами роду.

Полігамія (від грец. *poli* – багато + *gamos* – шлюб) – форма шлюбу, за якої кожен може бути одруженим одночасно з багатьма особами іншої статі; багатошлюбність.

Полігінія (від грец. *poli* – багато + *gine* – жінка) – одна з історичних форм шлюбу, за якої чоловік може бути одночасно одруженим з багатьма жінками; багатожонство.

Поліандрія (від грец. *poli* – багато + *aner* (*andros*) – чоловік) – одна з історичних форм шлюбу, за якої жінка може бути одночасно одруженою з багатьма чоловіками; багатомужжя. Існувала у деяких етногафічних груп Тибету, Південної Африки.

Моногамія (від грец. monos – один, єдиний + gamos – шлюб) – форма шлюбу, за якої кожен може бути одруженим одночасно тільки з однією особою іншої статі; одношлюбність.

Типи (форми, моделі) сімей

Класифікація типів сімей (за Р. П. Федоренко)

За складом сім'ї. За наявністю чи відсутністю у складі сім'ї старших і побічних родичів виділяються *складні* (у першому випадку) та *нуклеарні* (від лат. nucleus – ядро) або *прості* сім'ї. **Нуклеарна сім'я** – подружня пара з дітьми, які не перебувають у шлюбі – нині є найбільш розповсюдженою. Якщо сім'я складається з декількох поколінь (у сім'ї є прабадьки, їх діти й онуки), то вона вважається *розширеною*.

За наявністю батьків: повна сім'я (є обидва члени сімейної пари), неповна (виховує дітей один із батьків).

За кількістю дітей: бездітні, одnodітні, малодітні, багатодітні.

За тривалістю, віком: молодіжна сім'я (тільки створилася, оформилася), молода сім'я, сім'я середнього подружнього віку (від 3-х до 10-ти років подружнього життя), сім'я старшого подружнього віку (10-20 років подружнього життя), літня подружня сім'я (прожила спільно декілька десятків років).

За типом верховенства в сім'ї, ієрархією влади: **патріархальна** (переважає влада чоловіків), **матріархальна** (переважає влада жінок), **еквалітарна** (рівність влади представників обох статей), **авторитарна** (заснована на безперечному підкоренні одного члена сім'ї іншому; між дорослими й дітьми встановлюються стосунки беззаперечного підпорядкування батькам, панує жорсткість методів виховання), **демократична** (характерні рівна участь подружжя в справах сімейного життя, спільне прийняття ними важливих рішень).

Егалітарна (від фр. egalite – рівність): демократична, рівноправна, для якої характерні високий авторитет кожного, кооперативне використання влади, гнучкий розподіл домашніх обов'язків та видів діяльності, лабільність правил сімейного життя, відкритість сімейного життя для соціуму; повага до приватних справ, особистих таємниць; конструктивний спосіб розв'язання сімейних конфліктів; виховання в умовах розширення автономії дитини. її самовираження. повноправної участі у прийнятті колективних рішень.

Традиційна сім'я: побудована на домінуванні однієї статі, як правило чоловічої, на чіткому розподілі ролей і видів діяльності, згідно з яким чоловік матеріально забезпечує добробут сім'ї, утримує дружину й дітей, а дружина виховує дітей, веде домашнє господарство й у всьому підкоряється чоловікові; суворість правил сімейного життя; характерні закритість сімейного життя, подружніх стосунків; відсутність поваги до приватних справ, особистих таємниць; деструктивний спосіб розв'язання сімейних конфліктів; виховання в умовах гіперконтролю, підпорядкованості, звітності, беззаперечної слухняності.

За якістю взаємин й атмосфери в сім'ї: щасливі, благополучні, стабільні. нестабільні, проблемні, конфліктні, соціально неблагополучні, дезорганізовані (культ сили, страх, ізолюваність членів сім'ї та ін.), гармонічні, псевдосолідарні, деструктивні та ін.

За характером розподілу домашніх обов'язків: традиційна (обов'язки здебільшого виконує жінка), колективістська (обов'язки виконують разом або по черзі).

За характером проведення вільного часу: відкрита (орієнтована на спілкування та культурні заходи), закрита (орієнтована на домашнє дозвілля).

За типом поселення: міська, сільська [6, с. 50–52, 76–77, 20, с. 283–291]. . Існують й інші класифікації.

Сімейні ролі

Сімейна роль – сукупність прав і обов'язків члена родини, а також принципи його взаємодії в сім'ї та соціумі [5, с. 26].

У структурі сім'ї розрізняють структуру сімейних ролей.

Структура сімейних ролей диктує членам сім'ї що, коли й у якій послідовності вони мають робити, вступаючи у взаємовідносини.

У подружній підсистемі розрізняють чотири основні подружні ролі: «сексуальний партнер», «друг», «опікун», «захисник».

Згідно з іншою класифікацією існують подружні ролі *традиційні*, *товариські* та ролі *партнерів* [8, с. 64-65].

Традиційні ролі передбачають із боку *дружини* народження й виховання дітей, створення домашнього затишку й ведення домашнього господарства, пристосування до залежності й обмеження сфери діяльності. З боку *чоловіка* вимагається прийняття основних рішень, підтримка сімейної влади й контроль, економічна безпека й захист сім'ї, емоційна вдячність дружині за пристосування до залежності.

Товариські ролі потребують від подружжя забезпечення моральної підтримки й сексуального задоволення, жвавого й цікавого спілкування один з одним і з оточуючими.

Ролі партнерів потребують і від дружини, і від чоловіка економічного внеску в сім'ю згідно з розміром заробітку, спільної відповідальності за дітей, участі у веденні домашнього господарства і розподілу правової відповідальності.

Найтиповішими ролями для подружжя є наступні.

1. Відповідальний за матеріальне забезпечення сім'ї: виконання ролі передбачає забезпечення сім'ї необхідним рівнем добробуту.

2. Хазяїн–господарка: роль пов'язана з організацією й веденням домашнього господарства.

3. Відповідальний за підтримку родинних зв'язків: передбачає організацію спілкування з родичами, участь у сімейних ритуалах й церемоніях.

4. Організатор сімейної субкультури: виконання ролі орієнтує на формування у членів сім'ї певних культурних цінностей, інтересів і захоплень.

5. Організатор розваг: виконання ролі припускає ініціацію й організацію сімейного дозвілля.

6. Сексуальний партнер: роль пов'язана з проявом активності у сфері сексуальних стосунків.

7. Відповідальний за догляд за дитиною: передбачає забезпечення дитині фізичного й психологічного комфорту в перші роки життя.

8. Вихователь: виконання ролі передбачає розвиток особистості дитини.

9. Сімейний «психотерапевт»: роль включає дії, спрямовані на розв'язання особистих проблем членів сім'ї.

Розподіл ролей у сім'ї може змінюватися залежно від обставин (народження дитини), особливостей професійної кар'єри тощо.

Умовами розподілу ролей між подружжям є: здатність виконувати певні ролі (чи сукупність ролей) та прийнятність цих ролей для того, хто їх виконує, а також можливість задовольняти в процесі виконання ролі власні потреби й потреби інших членів сім'ї.

Невиконання зазначених умов може призвести до формування *патологізуючих (деструктивних) сімейних ролей* («попелюшка», «клоун», «красень»), що травмують членів сім'ї [1, с. 7–9].

Навчально-методичне видання

**Учитель Інна Борисівна,
Фоменко Ірина Анатоліївна**

ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї

Навчально-методичні вказівки до самостійної роботи
та індивідуальні завдання з дисципліни для студентів усіх спеціальностей
(магістерський рівень)

**В авторській редакції
Комп'ютерна верстка І. А. Фоменко**

Експертний висновок склав д-р філос. наук, проф. В. І. Палагута

Зареєстровано НМВ УДУНТ (№ 660 від 11.10.2023)

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 2,91. Обл.-вид. арк. 2,05.
Зам. № 79

Видавець: Український державний університет науки і технологій
вул. Лазаряна, 2, ауд. 2216, м. Дніпро, 49010.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7709 від 14.12.2022

Адреса видавця та дільниці оперативної поліграфії:
вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010